

Voliv ruske revolucije na ruski jezik.

(Konec.)

V jeziku, zlasti pisanim, so se na stežje odpira vrata najrazličnejšim tujkam, ki jih daleko ne opravičuje potreba po poimenovanju novih tehničnih in političnih pojmov. V pripomestu ljudstvu se večina tega sploh ni razumela, pa mu je »socialist revolucioner« — »specialist — revolucioner«, Karl Marks — Karl Marks (v zvezi Karla priljubovec). Med pripomestem in intelektualno (tudi mestno sploh) govorico je še ta razlika, da si skuša prva tujko povsem osvojiti, druga pa ga pušča neizpremenjeno. Tako še v narodu sklanja n. pr. paljč (paljet), plur, pójta i. pod., v književnem jeziku pa je indeclinabelna. Zabaven je ljetni braničev okrog Suharevega stolpa v Moskvi na Krasnoarmejske (boljševiške) vojake — krasnyi pomerni rdeč: »Da ty češo eto raskomissariša — tol!« (V zmislu obnašanja kot kak komisar). Poštna popularnost je doletela začetnine tujke, kakor rekviziroval, likvidiroval in konfiskoval! Da se je v boljševiških krogih silno razširila raba tujke buržau in izpeljank iz nje kakor buržujsvoval! i. dr., je umetno. Ker je boljševizem popolnoma anacionalen, tudi z ozirom na nacionalizem v dobrem smislu besede, se odgovarajoč obliki internacionalne zave nationalizem zaničljivo »zoologičeski nacional«, a sotrušnikeni članski Smena veli (sprememba znamenj) in Nakazunec (na predvečer), zvanim Smenjevoček, ki so se zavzemali za kooperacijo z boljševiki, so ti nadeli ime »nacional« boljševiki.

Najslušo vporedno pa so dosegle razne okrajšave in »novrstre hescine tvorbe iz njih, kar se je z namenom krotkih etiketnih in zvez tvrdki gospodarskih in športnih društav in. n. spravilo že drugod in pred vojno v navado, ali da take meje so to ni razvilo nikjer, kakor v revolucionarni Rusiji. V tem pa redovno prečrčati pred drugi narodi. Ne more — biti tudi dvoma, da je v nepotrebi izmerni rabi tega sredstva izraževanja videti s staljšča duha jezika in njegovega organičnega razvikta zablodo, ki bo minila, kar tuji drugi izrastki krute in surove revolucionarne dobe. Že pred vojno so rekli najdobljeniši stranki ruskih generalov, konstitucijsnemu demokratom, po okrajšavi k. - d. »kadet«, cesar pa boljševiška množica ni razumela, ker se nam poroča, da so boljševiški vojaki v oktobru 1. 1917 zamenjavali »kadete« s »mlincerji« in učencu vojaških kadetih sol. Da je take vrste napadno razumevanje lehklo z ene strani dobro demagoško sredstvo, z druge pa v inasi rodi nedovime in s tem tudi nezaupanje, je jasno. Pomen zaničljivosti je prisoten tворbi s sufiksom —juk—: kaduki, Za primer boljševiških okrajšav na naslove njih uradnih oseb in organizacij naj navedem le nekaj tipičnih slučajev: politikom — političeski komisar, komintern — komunističeski internacional, narkonpros — narodny komisariat prosvetjenja, sovnarkom — sovjet narodny komisarov, sovnarhoz — sovjet narodnega hozjajstva (gospodarstva), opojaz — občestveno izkušnja poetičeskogo jazyka, rabfak — raboči fakultet (opravljivalna fakulteta za delavce), disk — dom iskusstva (dom umetnosti), cik ali včik — vserossijski centralnyj ispolnitelnyj komitet, glavpolitupravlenije — glavnoje političesko upravljenje, željedoroga — želženaja doroga (zeleznicna) itd. itd.

Taka pretirana raba lehkoh dohaja do směnosti, pa sta res tudi družstvena satira in družstveni humor našla ravno tu posebno hvaležno polje. Tako bero: ČK (črezvječajna komisija) — Čerezčurka (čerezčurk »preko vseh meje, preveče«), VČK (Vserossijskaja ČK) — Veročka (takih podobnih tvorb je več), RSFSR (Rossijskaja socialističeska federal'naja sovjetna republika) — »rdečki slučaj fenomenalnega sumashestvija (norosti) Rossiji, VSNH (Vysši sovjet narodnega hozjajstva) — »vorus smelo, nět hozjajina« (kradi smelo, ni gospodarja), PPP (Partija pravovoga poročanja »stranka pravnega reda« v Nižnjem Novgorodu) — partija treh pokojev (pokoj — imen črk, in v pomeni »soba«) i. dr. Po obrazcih okrajšav se je šaljivo storilo: Narcomtesse — žena narodnega komisara (prim. socialističeski — sovetska grand dame po prejšnjem dvornem jeziku s frjedina »dvorna duma«), sodkom — soderžankar narodnega komisara, narkomporode (norda »gobece«, po mordč »udariti po gobcu«) — narodny komisar po morščini dělam, prepapprest (glasovna šala o prilici sestanka Čiceren v genečkini nadškofom) — představitel napškago prestola i. dr. Končno so se v svršlo ironije ali šale označali različne v tem ali onem oziru pomembne veza besed z le začetnimi črkami: vvv (notresča vseh beguncev) — vizi, valuta, vši; partija k. v. d. — partija kuda včer dujet (piha), s. s. — sukin syn (pasin sin), s. v. — svoloč (sodrga), čik — čest' hruški klanjata i. pod.

Prideli »sovetski« je dobil v ne-sovetskih voglih ironičen zamisel: sovetski čef — čef iz mirkve, sovjetsko kofe — surrogat, sovetski balyk (preusena josefov hrbit) — vobla (mala volška riba), sovetski korjuč — dematur, sovetskou steklo — deske, s katerimi so se zadelavala razbita izložbena okna, sovetski izvozčik ali avio-guž — kladar pa kedje sam prevaža, na sankci i. dr., sovetski rčka (japonska beseda za človeka, ki mesto živine prevaža ljudi) ali vridlo »vremenne ispolnjujuči občaznosti losadi« (začasno izvršujoč službo konja (prve tri besede v. i. o. ali d. — dolžnost — so se na aktih tako krajšale že za časa carskega rečima), sovburry — sovetski kurjci buržau, sovdrepč (izg. sovd'op'ye, skrajšano) »sovjet deputatov rabočih in kmetov« uradni, sovdejanja — služeci v sovetskih uradih in zavodih, sovčetina — prisilno delo (prim. barščina »tlaka«) itd.

Za vsako brezvestno, t. j. nesolidno in nerecelno, dalje nekoristno ter brezvesno delo, delo tje v en dan, pa se je v Rusiji dandanes vgnježdila beseda »haultura« z različnimi izpeljankami. Vprašanje o njeni etimologiji, ali je iz grščine, ali iz malorusčine, pustimo na strani (z besedo se peči celo posebna razprava, govoriti pa se o njej tudi v drugih spisih, ki razpravljajo o jeziku revolucije). »Haultura« je n. pr. velikanski načrt sovetske oblasti »elektrofikacije« (ironično »elektrofikacije«) vse države, preseelite milijonov stradačojih, prekrbeljenih predtem z vsem potrebnim, v Sibiriju, zameni ruske abecede z latinsko itd. Vse to bi bilo seveda le lepi projekti brez realne možnosti vresnjenja. V tej zvezci se lehkoh omeni se glagol čekvalapit!, narejen iz Cekvalap, okrajšave za »črezvječajna komisija«, ki zagotovk valenok i. laptej (škorenj

Jutranje novosti , št. 239

Ljubljana, 11. nov. 1923

iz klobučevine in očkeli). Pomen glagola je »ne trudit se, obotavljati se, i. pod.

Kot ironijo na komunizem pri proizvodstvu duševnega dela je lehkoh smatrati, ako se je imenoval neki igrač — komik: social-komik ali tako se je znan kloum A. Durov imenoval »narodnyj šut (salijvec) sovjetskega vlasti« (na letački februarja 1. 1919 v Harcovu).

Sled nekega antisemitskega razpoloženja in znak, da se je vedelo za močno vdideleč židovstva v boljševizmu, se opaža v: Šmolnyj Včet (gl. gest), ko je ta zasedal v Smolnem inštitutu v Petrogradu, dalje v Prezidiju, Centružid, sruljka, (radi začetnih glasov in časopisa Ruli) židki za razigrane sovjetne bankovce itd.

Mnogo besedilnih tvorb je nastalo po osebnih lastnih imenih. Že pred vojno je prešlo v Rusijo iz Anglije žuljančica »apašč«, kar se je posebno razširilo za časa Stoljipinske reakcije. Bosaki so se včasih imenovali »Gorjcovci« po Gorjcem. Že pred vojno se je tudi redko »pojhel Maksimom, Maksimom Gorjčim«, sprijehal na Maksim — Gorjčom, t. i. s tovorom ali vojaškim vlakom. Tu dalje naj navedem le neke novejše ironično — šaljive primevere v zvezi s sovjetskimi možoci — semaška, za uš, (»smoti, semaška polžet« — gl. uš leze), ker je komisar za narodno zdravje N. A. Semasko podpisal letačko s pozivom umetovati uši in stenice; spončita za »znihi neumnost« po imenu narodnega komisarja Borja — Brulevica, kolontaj za »biti razvratene, »cole« po imenu komisarke Kolontaj (prim. celo »Kolontaj t. m.« ... kot grda za gori omenjena psovka) itd.

Poleg nezavednih in povsod občasnih t. zv. narodnih etimologij kakor skupljant (skopit) »nakopčiti« za spekulanten, miroder (mir »občina«) za miroder, guljar (guljar »setati se«) za bujavca i. pod. so nastale tudi zavedne ironične tvorbe: oratal (orat) »kritika« za orator (tudi luknarek ali kuka-reku! »kikareki«); kobiljaka (kobilja) in celo kobiljalca (kobilj »pes samec«) za kobiljaka (neke vrste ptig — pasteta, napoljnena s kašo, zeljem ali ribo), prim. frazo »losadi podany« (korjni so servirani) pri pozivu sestki k obedu; hamovoz (ham »hlapec kot psovka«) za hamovoz za automobile; prim. tudi Hamburg za Peterburg. V »proletarij« se v narodu šaljivo čuti »proleteti« v poslom, »prići na kante«, zato tudi »proletkuji« (proletarska kulturna) v zmislu »proletela kulturna«. V tvorbi »skoropadija« za hetmansko Ukrailno po imenu bivšega hetmana Skoropadije se je podobno mistilo na »skoro padet« (kmalu propade). Deloma šaljiva glasovna metafora je videti v limon — limonščik za million — millionščik.

H koncu naj sledi še nekaj posameznih izrazov, novih besedilnih tvorb ali starih besed z novim pomenom, ki takoj isto osvetljujejo še to, in ono stran novodobnega življenja ter preje rečeno dopolnjujejo: sestrit za venerično boleznen, dobljeno od »sestry mlodoserđja« (zvolnega žargona); škurnik (škura »koča«), za človeka, ki se boži za svojo kožo; měščnik (měš «vrča») od 1. 1918. za človeka, ki je vozil v vretčah živila, včinoma tajno, da jih za višo ceno prodaja, torej slovensko »veržnik«; samo-uplotnitca za »tako napolnit stanovanje, da se ne bi mogel kdaj drug vselej«; soglašatelj za pripadnik koalicije z buržuaznimi strankami; rediska za intligenta v sovjetski službi t. j. zunaj rdeč, znotraj bel; boljševet — oboljševet, da vdati se — oddati se boljševizmu; podpolnik za tajnega boljševiškega propagatorja v sosednih državah itd.

Mnogo silčnega je nači seveda tudi pri drugih narodih, med drugim posebno še pri nas Slovencih; pa bi bilo hvaležna naloga, zbrati in osvetlitvi tudi pri nas gradivo, ki ga je izvala vojna v povojna doba v našem jeziku. Toda poleg vseh silčnosti podajajo vplivi revolucionarja na ruski jezik svoje posebne karakteristične črte, ki bistveno označujejo mu kapolin ruski pokret.

(Prvi gornjem referatu mi je služila predvsem knjižica privatdocenta S. I. Karcevskega, Jazyk, vojna i revolucion, Berlin 1923. Vseobšča bibliot. No. 47. Drugo literaturo, ki mi je deloma tudi bila dostopna, navaja Karcevski v uvozu; med njim je posebno omenjati R. Jakobson, Vliv revoluce na ruski jazyk v Nové Atheneum, Praha 1921, in v pos. odtisu, ter A. Mazon, Lexique de la guerre et de la révolution en Russie, Paris, 1920. Najpopolnejše pa pa pač gradivo, ki ga zbirja moskovska dialektološka komisija, ki se jo tam ustavniva, kot oddelek petrograjske akademije znanosti že davno pred vojno. Upajmo le, da bo moglo znanstveno popolnomo, svobodno iztit!